

Unity

– Hiphop, socialt kapital och lärande
i Studieförbundet Vuxenskolan

Johan A. Lundin & Johan Söderman

Inledning

Bakgrund

Studieförbundet Vuxenskolan (SV) startade år 2010 projektet Unity som en särskild satsning för verksamhet i socialt utsatta områden. Syftet är att nå målgrupper som i vanliga fall inte tar del av förenings- eller samhällslivet och på så vis stärka demokratin och minska sociala klyftor.

Innehållsmässigt innebär projektet att SV genom musik och dansverksamhet skall engagera ungdomar, men också ”skapa verksamhet riktad till ungdomarnas föräldrar, samt skapa kontakter med lokala föreningar och andra samarbetspartners.”

Satsningen är nationell och omfattar orterna Göteborg, Malmö, Borlänge, Jordbro och Umeå. En utgångspunkt har varit att fokusera på aktiviteter som kan kopplas till hiphop. Varje ort har utifrån en nationellt gemensam projektplan utformat en egen lokal projektplan med hänsyn till de lokala förutsättningarna.

Projektet ska dokumenteras och utvärderas. Detta sker dels genom en utvärdering mot projektets mål, dels genom att en grupp forskare studerar projektet; ett arbete som ska vara färdigt i mitten av våren 2012. Detta är forskningsgruppens rapport.

Syfte

Med utgångspunkt i den nationella projektplanen för Unity har ett tvåfaldigt syfte för forskningsstudien formulerats. Syftet är att undersöka:

- vilka sociala nätverk som spelar roll för deltagande och vilket socialt kapital som skapas vid deltagande.
- hur deltagarna i Unity talar om det lärande som sker inom ramen för verksamheten.

Rapportens upplägg

Efter att i det föregående beskrivit forskningsstudiens bakgrund och syfte fortsätter rapporten med en översikt om *Hiphop och folkbildning*. Detta är för att sätta in studien i ett större sammanhang och lyfta några teman som varit viktiga i tidigare forskning. Därefter kommer ett avsnitt om *Studiens genomförande* där vi redogör för hur underlaget för studien samlats in och bearbetats. Här finns även en kort beskrivning av de fem lokala Unity-projekten.

Rapporten består sedan av två avsnitt som tar sina utgångspunkter i studiens två övergripande syften. Avsnittet *Hiphop och socialt kapital* inleds med en kort introduktion till begreppet socialt kapital varefter detta används för att analysera verksamheterna i de olika verksamheterna. Det handlar om en rad olika aspekter som till exempel projektledarens betydelse för en fungerande verksamhet och Unity som nätverksbyggare. I avsnittet *Hiphop och lärande* introduceras begreppet *informellt lärande*. Här diskuteras sedan bland annat vad Unity bidrar med för slags lärande såsom till exempel ledarskap, skötsamhet och ansvarstagande.

Avslutningsvis diskuteras i avsnittet *Hiphop, socialt kapital och lärande* några av studiens viktigaste resultat och pekar ut några viktiga frågor för den fortsatta verksamhetsutvecklingen inom Unity, samt några viktiga frågor för fördjupad forskning.

Hiphop och folkbildning

En introduktion till hiphopkulturen

I mitten av 1970-talet startade hiphop i socialt nedrustade områden i New York, som Harlem och Bronx. Det förekommer ständigt diskussioner om exakt när och vilket område som kan ta åt sig äran för att vara hiphopkulturens födelseplats. Enligt flera beskrivningar var det främst i södra Bronx som hiphoppen uppstod. Det startade som en lokal gatukultur där lokalt kända deejays, som Cool Herc och Afrika Bambaataa, spelade skivor på jättelika gårdsfester. Kulturen är också sprungen ur olika ungdomsgäng som fanns i Bronx och där rivaliserande gäng nästan krigade mot varandra, ofta med dödlig utgång. Medlemmarna i gängen tröttnade på att gå på begravningar där unga kompisar hade dött. Istället började ungdomarna utmana varandra i tävlingar, så kallade battles, i något av de fyra elementen inom hiphop som är rap, breakdance, graffiti eller deejaying.

I USA talar man gärna om hiphop som en rörelse och generation. Journalisten Bakari Kitwana, som myntade uttrycket "the hip-hop generation", menar att det är individer som är födda från 1964 och till 1990-talet som tillhör den amerikanska hiphopgenerationen. Jeff Chang, som även han stödjer tankarna på en specifik hiphop-generation, ser också en slags post-medborgarrättsrörelse växa fram inom hiphopkulturen och som tilltalar yngre människor.

Den amerikanske lärarutbildaren Emery Petchauer menar att hiphop har blivit en angelägenhet för utbildningsvärlden och pedagogisk forskning. Han skriver att hiphopkulturen har närmat sig universitetsvärlden som i sin tur även har börjat intressera sig för hiphop. Plötsligt har det börjat dyka upp doktorsavhandlingar, akademiska konferenser, kurser och universitetsprogram kring hiphop. Enligt hiphoparkivet i Stanford, som nu har flyttat till Harvard University, fanns det år 2005 över 300 kurser på amerikanska universitet som är relaterade till hiphop på något vis.

I USA har under senare tid en hiphop-pedagogik lanserats inom det som brukar kallas för K-12 (förskola till gymnasium) inom det obligatoriska skolväsendet. Det handlar om att nå ungdomar som ofta saknar studietradition ifrån hemmet. Denna hiphop-pedagogik hämtar sin teoretiska bas hos det som har kommit att kallas för kritisk pedagogik i USA. Hill kallar att använda hiphop som pedagogiskt verktyg för just kritisk hiphop-pedagogik där just Paulo Freires frigörande pedagogik är en viktig inspiration. I A. Dee Williams doktorsavhandling hittar hon beröringspunkter mellan hiphop och Freires kulturcirkel, vilka i sin tur har många beröringspunkter med studiecirkel från den svenska folkbildningen.

Folkbildning och musik

Musik har alltid varit ett viktigt inslag i de svenska folkrörelserna. Den har hörts klinga vid såväl Godtemplarnas nykterhetsmanifestationer och arbetarrörelsens första-majdemonstrationer som vid Frälsningsarméns helgelsemöten. Det var dock förhållandevis sent som populärmusiken vann inträde och acceptans inom folkbildningen. Ett avgörande steg för förändring var den statliga utredningen Folkbildning för 80-talet. Denna menade att folkbildningens organisationer borde få resurser för att kunna medverka till att förverkliga de av staten uppställda kulturpolitiska målen. Ett av dessa mål var att "ge människor möjligheter till egen skapande aktivitet och främja kontakten mellan människor."

Under 1980-talet kom musikverksamheten inom studieförbunden att växa lavinartat. I början av årtiondet var den så kallade improvisatoriska musiken endast 1,3 % av den totala verksamheten i studieförbunden, men knappt tio år senare hade den vuxit till nästan 10 % och var den enskilt största verksamheten. Musikverksamheten har sedan fortsatt att växa. År 2007 var 14 % av studieförbundens cirklar så kallad improvisatorisk musik. Studieförbunden tillhandahåller idag tillsammans 4300 replokaler till 10600 band och genomför cirka 40 000 musikcirklar.

Trots att populärmusiken är en betydande del av folkbildningens verksamhet har det allt sedan begynnelsen omgärdats av en viss skepsis. Detta har bland annat handlat om en slags kultur-snobbism där populärmusiken tillskrivits en lägre kulturell status än andra former av musik. Man har också ifrågasatt om det verkligen är folkbildande att spela i ett band.

Denna skepsis är kanske också en av anledningarna till att det finns förhållandevis lite skrivet om populärmusik och folkbildning. För trots sin stora andel av verksamheten är populärmusiken förhållandevis osynlig i såväl den i övrigt omfattande folkbildningsforskningen som i andra sammanhang.

Studiens genomförande

Forskargruppen

I augusti 2011 bjöds en grupp forskare från Malmö högskola in för att genomföra en studie av SV:s Unity-projekt. Gruppen består av Johan Lundin, som är historiker med intresse för populärmusik och folkbildning, vilken har fungerat som forskningsledare; Johan Söderman, fil. dr. i musikpedagogik, som har skrivit flera böcker och artiklar om Hiphop som folkbildning; Robin Ekelund, doktorand i Historia, som har tidigare skrivit en omfattande rapport om genusproblematik i Studieförbundets musikverksamhet och en rapport om studieförbundens svårigheter med att nå ungdomar; Susan Lindholm, doktorand i Historia, som arbetar med en avhandling om svensk hiphopkultur, och Joakim Glaser, fil. lic. i historia, har skrivit en bok om ungdomar och nationell identitet.

Metod

Under hösten och vintern 2011 besöktes de olika orterna och intervjuer genomfördes. De vetenskapliga utgångspunkterna för dessa besök hade diskuterats gemensamt i forskargruppen; bland annat hade en gemensam frågelista sattas samman som underlag för intervjuerna. Var och en av forskarna ansvarade för att besöka en ort. Johan Söderman besökte Göteborg, Robin Ekelund Jordbro, Susan Lindholm Malmö, Joakim Glaser Umeå och Johan Lundin Borlänge. De enskilda forskarna gjorde sammanställningar av det insamlade materialet. Forskargruppen träffades sedan för att jämföra och diskutera vad som framkommit, Därefter har Johan Söderman och Johan Lundin sammanställt resultaten och satt in dem i en tolkningsram.

För undersökningen gjordes så kallade fokusgruppintervjuer, det vill säga intervjuer i grupp, med deltagare från varje ort. Dessa var utsedda av de lokala projektledarna. Därtill gjordes enskilda intervjuer med ledare för verksamheterna. I någon mån har också deltagande observationer gjorts. Detta innebär att forskaren har fångat upp intryck som ligger utanför själva intervjusituationen såsom till exempel besök i lokalerna och rundvandringar i omgivningarna. Forskargruppen har också haft tillgång till material som produceras i form av hemsidor, sång/raptexter, videos och broschyrer.

De fem Unity-projekten

Hiphopakademin har funnits sedan 2004 i Göteborg. Den startades av Gonzalo Jerez Reyes (Gonzo). Verksamheten har hittills bedrivits i ett " eget " hus i Gamlestaden i stadsdelen Kortedala, men ska under våren 2012 flytta till andra lokaler på grund av att det nuvarande huset ska rivs. Området räknas till viss del som socialt utsatt och har goda kommunikationer till såväl stadens ytterområden

som dess centrum. Även om målsättningen är att hiphoppens samtliga element ska vara representerade är det främst dansen som dominerar verksamheten. Gonzo uppskattar att det finns cirka 50 aktiva deltagare och 50 mindre aktiva deltagare.

I Umeå har Studieförbundet Vuxenskolan satsat på att bygga ett musik- och danshus i bostadsområdet Ersboda; ett under lång tid socialt utsatt område med dåligt rykte. Musik och danshuset rymmer tio replokaler varav två är utrustade med instrument för musikundervisning, danslokal och DJ-utrustning, fikamöjligheter och ett kontor. Här bedrivs inte enbart Hiphop-verksamhet utan även rockmusik och andra typer av dans. I Unity-projektet som domineras av dans ingår ett tiotal dansare och några enstaka rappare. Hermes Andersson ansvarar för verksamheten.

Studieförbundet Vuxenskolan Södertörn har i Jordbro i samarbete med föreningen *Vägen Ut* arbetat med hiphop projekt under en längre tid. Jordbro ingick i miljonprogrammet under 1970-talet och beskrivs ofta som ett område med stora sociala problem. *Vägen ut* driver i dagsläget en mindre inspelningsstudio i samarbete med SV och har enligt egen uppgift cirka 130 ungdomar som är engagerade i dans och rap. Verksamheten leds av PaModou Badjie.

I Malmö har Studieförbundet Vuxenskolan ett musikhus i området Annelund som ligger mellan de socialt utsatta områdena Rosengård och Sofielund. Utöver de tidigare lokalerna en har en danslokal, två replokaler och ett kontor tillkommit. Det finns ett femtontal grupper som dansar olika stilar, men ingen musik med koppling till hiphop. Melinda Jakobsson leder dansverksamheten.

Unity-projektet i Borlänge håller till i det socialt utsatta bostadsområdet Jakobsgårdarna. Här har man tillgång till ett rum på fritidsgården Jax några kvällar i veckan. Verksamheten, som är alldeles nystartad, har cirka 20 aktiva ungdomar som håller på med rap och dans i olika konstellationer. Projektledare är Marcus Källström.

Hiphop och socialt kapital

Socialt kapital och nätverk

När människor träffas, umgås och samarbetar skapas tillit dem emellan, vilket även gynnar samhället i stort. Ett sätt att sätta namn på de värden som då uppkommer är att tala om *socialt kapital*. Socialt kapital har positiv påverkan på ekonomisk tillväxt, lycka, hälsa, demokrati, politiskt och samhällsligt engagemang och fungerar brottsförebyggande.

Den amerikanske statsvetaren Robert Putnam skiljer på *överbryggande socialt kapital* och *anknytande socialt kapital*. Det överbryggande sociala kapitalet är inkluderande och innefattar människor som är olika till exempel beträffande ålder, kön, etnicitet, socioekonomisk klass eller religion. Det anknytande sociala kapitalet kännetecknas däremot av att det är exkluderande och består av personer som i stor utsträckning är varandras likar. Individen behöver båda typer av sociala sammanhang. Det anknytande sociala kapitalet skapar en känsla av trygghet och igenkännande, medan det överbryggande kapitalet har en större potential att öppna för nya möjligheter i livet. På samhällslig nivå är särskilt det överbryggande sociala kapitalet som tillskrivs stor betydelse för de samhällsligt goda effekterna som socialt kapital sägs ha.

Enligt Putnam skapas överbryggande socialt kapital till stor del genom föreningsaktivitet. Senare forskning har dock visat att i samhällen som är polariserade utifrån etniska, politiska, religiösa eller ekonomiska skillnader, kommer även föreningslivet att ha denna polarisering. Homogena föreningar i ett heterogent samhälle kommer att stärka tillit och samarbete inom gruppen, men kommer att försvaga den generella tilliten, det vill säga förtroende för människor i allmänhet.

För den franske sociologen Pierre Bourdieu är det sociala kapitalet en av många materiella och symboliska tillgångar. Han räknar också med *ekonomiskt-* och *kulturellt kapital*. Det senare avser förtrogenhet med den erkända kulturen och ett kultiverat språkbruk. Musikforskaren Sarah Thornton har myntat begreppet *subkulturellt kapital* som avser de kunskaper någon har om en specifik subkultur och dess språkbruk.

De olika kapitalens värde är relativa; något som tillskrivs ett högt värde i ett sammanhang behöver inte göra det i ett annat. Sålunda kan till exempel en personlig kontakt, en speciell färdighet eller tillgång till vissa materiella resurser som varit värdefulla på en social arena vara mindre värda eller rent av värdelösa på en annan. Värdet på den enskildes samlade sociala kapital hänger samman med hur stor volym av ekonomiskt, kulturellt och socialt kapital som varje deltagare i dennes sociala nätverk förfogar över.

Projektledaren som en spindel i nätet

Projektledarnas sociala kapital i de olika Unity-projekten spelar en nyckelroll för verksamheternas framgång. Det ligger flera aspekter i detta såsom deras personliga nätverk i lokalsamhället, deras nätverk inom musik- och danslivet samt deras subkulturella kapital inom hiphopscenen.

Betydelsen av projektledarens personliga nätverk i lokalsamhället är tydlig på Jakobsgårdarna i Borlänge. Projektledaren Marcus leder själv inga grupper utan ser det som sin uppgift att identifiera personer som kan utbildas till cirkelledare som i sin tur skapar grupper. En viktig förutsättning för detta arbete är att han själv har förankring och kontakter i bostadsområdet. Han är väl förtrogen med Jakobsgårdarna eftersom han själv är uppvuxen där och senare har bott där med egen familj. Marcus har också arbetat på den närliggande skolan. Allt detta innebär att han känner många som bor och arbetar i bostadsområdet. Därmed kunde han till exempel lättare kontakta föreståndaren för fritidsgården Jax, som han kände sedan tidigare, för att etablera ett samarbete när Unity skulle starta. Projektledarens tillgång till subkulturellt kapital, det vill säga förankring i och kunskap om Hiphopkulturen, är också viktig eftersom den skapar tillit. Ett tydligt exempel på detta är Gonzo, som har bakgrund och förankring i den lokala hiphopkulturen i Göteborg. Ett annat exempel är Hermes i Umeå som en gång var en av landets breakdance-pionjärer. I en gruppintervju berättar en av killarna i Umeå om sin väg in i Unity:

”Det började med att vi två gick fram till Hermes och ville lära oss breakdansa. Vi visste att han kunde och frågade om han kunde...så han lärde ut oss grundsteg och så.”

I ovanstående citat framgår också att färdigheterna inom dansen som viktig del av det subkulturella kapitalet. Detta är något som Melinda som i Malmö besitter. Deltagarnas tillit till henne stärks av det faktum att hon är utbildad dansare och också arbetar som professionell danslärare vid Heleneholms gymnasium.

Projektledarnas nätverk inom branschen i stort är av betydelse. Alla de fem projektledarna har en egen bakgrund och är aktiva inom dans och musik. Tack vare Marcus kontakter med arrangörerna av Peace and Love – festivalen kunde han ordna så att en nystartad rapgrupp och en dansgrupp inom Unity fick vara med i den riksbekanta festivalen. Detta innebar att grupperna fick ett tydligt mål med sitt arbete. Genom sitt deltagande fick ungdomarna tillträde till festivalen med backstage pass och inkluderas på så sätt i ett större sammanhang.

Unity som nätverksbyggare

Hermes i Umeå menar att det är viktigt att ungdomarna inom verksamheten bygger upp ett kontaktnät och lär sig betydelsen av ett sådant. Han menar att det är någonting de tar med sig vidare

till framtiden. Att detta har lyckats blir tydligt i intervjuerna med ungdomarna i Umeå. På frågan vad de hade gjort om de inte varit med i projektet eller om de inte haft dansen och hiphoppen svarar de att de förmodligen "hängt med dåligt umgänge" eller "sysslat med något destruktivt".

Ungdomarna skapar nya relationer inom verksamheten genom att träffas på cirkelledarutbildningar och att dra in vänner och bekanta i verksamheten. Nya grupper bildas när det blir för många i en grupp. Enligt Melinda i Malmö rekryteras de flesta utifrån vänskaps och bekantskapskretsen. Detta aktualiserar frågan i vilken utsträckning verksamheten genererar överbyggande nätverk. Syftet med projektet är att verka bland människor i socialt utsatta områden. I den meningen genererar nätverken snarare ett *anknyttande* än ett *överbyggande* socialt kapital. Det faktum att flera ungdomar i såväl Jordbro som Borlänge använder begreppet *familj* som metafor för att beskriva gemenskapen, förstärker delvis intrycket av det är så. Å andra sidan hindrar verksamheternas geografiska placering inte andra att delta. De deltagare som intervjuades i Malmö kom från helt olika områden i staden och strålade samman i Musik- och danshuset. På motsvarande sätt fanns det en grupp dansare på Jax i Borlänge som kom från ett villaområde i en annan del av staden.

Dansverksamheten i Malmö är med något undantag väldigt könsblandad; killar och tjejer dansar i samma grupper. En möjlig förklaring till detta är att Melinda fungerar som en positiv förebild för tjejerna: "att jag är breakare och tjej gör att andra tjejer också känner att det är möjligt för dem att vara breakare." Melindas åsikt bekräftas av ungdomarna i Malmö som menar att det ofta handlar om att ha förebilder för den stilen man vill göra. De är dock av uppfattningen att det finns vissa dansstilar som är mer "tjejiga" – som Pussycat Dolls – och vissa som är mer lämpade för killar. Samtidigt berättar en kille att han ser fram emot att en tjej ska börja i hans grupp och hur detta ska få inflytande på stilen.

I Borlänge finns det inga könsblandade grupper och tjejerna är få. Den enda tjej-dansgruppen består av tjejer från ett annat bostadsområde. Enligt ungdomarna och Markus hänger detta samman med att tjejerna i Jakobsgårdarna, på grund av kulturella traditioner, inte får blanda sig med killar på fritidsgården för sina föräldrar. Fritidsgården arrangerar därför särskilda "killfria" tjejmåndagar, då tjejer i olika åldrar erbjuds olika aktiviteter. Dessa måndagar deltar bland annat tjejdansgruppen som ledare. Markus hoppas att de ska bli en slags förebilder och locka fler tjejer till Unity på sikt.

Unityprojektet fungerar överbyggande mellan ungdomar i olika åldrar. I Jordbro samsas varje dag ungdomar i olika åldrar om det lilla utrymmet och utrustningen. Här finns såväl trettioåringar som de som är en bra bit över tjugo. Enligt Pamodou är tanken att de äldre ska ta ansvar och vara förebilder.

Ungdomarna i verksamheterna på de olika orterna och deras föräldrar har en mångfaldig etnisk bakgrund. Därmed fungerar verksamheterna som överbryggande i denna mening. En kille i Jordbro uttrycker den etniska mångfalden som en positiv kvalitet:

Ja, det är lätt att utvecklas här på Vägen ut. Man får höra så otroligt mycket från inte bara hiphop. Vissa sjunger. Vissa kör på [sina] egna språk. Och jag blir så 'Wow, dom kan rappa på både svenska och deras egna språk'. Det är grymt tycker jag. Så jag tycker det är ganska lätt att utvecklas.

Unity fungerar inte bara som en plattform för nätverksbyggande i bostadsområdena. Kontakter knyts även till andra ungdomar i andra områden. Detta är något som genomgående uppfattas som positivt. I Malmö har några av grupperna deltagit vid större tillställningar i Malmö festivalen och i Folkets Park. Genom att bli synliggjorda på detta sätt har nya kontakter kunnat knytas. I alla de fem Unity-projekten har värdet av ett kontaktnät som sträcker sig bortom den egna orten särskilt poängterats. De ser det som att skapa olika former av samarbeten som till exempel att organisera större uppträdanden. Ungdomarna i Umeå berättar att de har kontakt med andra grupper inom SV, men också med städer i Norrland som Örnsköldsvik, Luleå och Kiruna. De har varit ute på resor med gruppen och individuellt till Malmö, Stockholm och Göteborg.

Nätverken är inte begränsade till Sverige. Det finns även internationella kontakter med hiphoppare i till exempel Polen och Ryssland. I det här sammanhanget spelar Internet en viktig roll. Ungdomar från flera orter berättar att kontaktnätet blir allt större och att det är vid tävlingar i dans som dessa etableras. En viktig roll i detta sammanhang spelar Latino Flow som skapats inom ramen för Unity, och som ansvarar för hiphoppen på SV i Umeå. Här finns till exempel en hemsida som informerar om gruppens verksamhet. På motsvarande sätt har varje grupp i Malmö en egen facebook-sida där de kommunicerar med varandra och deras vänner och "fans".

Ungdomarna berättar att just kontakten med andra likasinnade gör att man ser sig själv som en del av något större och att de ständigt lär sig nya saker i mötet med andra hiphoppare. Detta är något som de gärna tar med sig tillbaka och sprider till andra för att öka intresset för hiphop. Den goda sammanhållning som de utvecklat inom den egna gruppen är någonting de har tagit med sig utanför gruppen i mötet med andra hiphoppare och ungdomar.

Möjligheten att resa kan också ses som ett instrument för att skapa ansvarstagande deltagare. I intervjun med Pamodou från Jordbro framkommer att utbytesresorna fungerar som en belöning och ett sätt att visa uppskattning gentemot de som sköter sig och är i behov av att uppmuntras. Men resorna fyller också ett pedagogiskt syfte i det att ungdomarna uppmanas agera som ambassadörer för Vägen ut, för Jordbro och för hiphopen. Pamodou uttrycker det så här:

På så vis ges de möjlighet att också fortsätta växa och utvecklas. Det visar att de gör något riktigt bra, och de ska få visa det i en annan stad. Att 'vi tror på er, vi tror på att ni är jätteduktiga och det är därför vi sätter er på ett plan eller en buss eller vad som helst så att ni kan åka någon annanstans och visa upp er själv'. Och det är inte de bästa som får åka. Det är de som visar framfötterna mest. De som sköter sig. De som verkligen behöver det ibland. Det ser man ibland, att vissa behöver det för att växa, och det ser man inte om man är långt ifrån sin grupp eller sina medlemmar. Det är bara för att vi är här och har kontakt med dem hela tiden. Man ger dem en boost och sen plötsligt börjar de ta plats. Så det är jätteviktigt med utbytesgrejerna.

Hiphop och lärande

Lärande utanför skolan

Det informella lärande som sker bland rockmusiker har belysts i en rad studier. I Sverige har Fornäs, Lindbergs och Sernhedes undersökning av tre lokala, unga, svenska rockband med medlemmar i åldrarna 16-19 år i boken *Under rocken* varit betydelsefull. Den kan ses som en startpunkt för forskning om det musikaliska lärande som sker utanför institutionerna. Fornäs, Lindberg och Sernhede redogör inte bara för de musikaliska lärprocesserna som möter unga rockmusiker utan även för de administrativa och praktiska färdigheter som utvecklas. De diskuterar också hur den personliga identiteten skapas och formas och hur detta sker i relation till verksamheten i rockbanden.

Green har undersökt musikaliska strategier hos amatörer och professionella rockmusiker. Han hävdar att skolans musikundervisning har mycket att lära av rockmusikers lärstrategier. En intressant iakttagelse i Greens studie är att när rockmusikerna arbetar som pedagoger vid formella utbildningsinstitutioner baserar de dock sin undervisning på formella lärstrategier, trots att de själva har lärt sig musik på ett informellt vis. Det verkar som om informellt och formellt fungerar dialektiskt och att musiker, oavsett genre, kombinerar formellt och informellt lärande. Det är även tydligt i Greens studie att det finns djupt rotade uppfattningar om hur skola och utbildning ska bedrivas och organiseras. Det går inte att sätta likhetstecken mellan institutionellt lärande och formellt lärande och mellan icke-institutionellt lärande och informellt lärande. Det finns till exempel inslag av formellt lärande i autonoma icke-institutionella lärmiljöer. Det går att se hur formellt och informellt interagerar i de flesta lärsituationer.

I Sverige har Sernhede och Söderman synliggjort hiphoppens betydelse för ungdomar med utländsk bakgrund boende i större tätorters förorter. Hiphopkulturen fungerar som en samlingskultur för barnen och ungdomarna som representerar olika nationaliteter genom sina föräldrar och ursprung. Hiphoppen blir något konkret att mötas i och som skapar stolthet över förorten som oftast beskrivs negativt i media vilket invånarna inte alltid känner igen sig i.

Söderman har också intresserat sig för hiphopens relation till den skandinaviska folkbildningstraditionen. På samma vis som arbetarrörelsen en gång mobiliserade sig med hjälp av folkbildning gör dagens invandrarungdomar det med hjälp av hiphop. Brändström, Söderman och Thorgersen lanserar begreppet "musical folkbildning" och påvisar dess dubbla funktion. Denna dubbla funktion inom folkbildningen yttrar sig i att lika ofta som folkbildningen kommer underifrån

och syftar till att frigöra människor så intar folkbildningen ett uppifrånperspektiv där det finns fostrande ambitioner. Inom hiphoppen handlar det om att fostra ungdomarna med den "rätta" hiphoppen som ofta är den icke-kommersiella så kallade underground-hiphoppen.

Hiphop och skola

Det finns en levande diskussion i vårt empiriska material om betydelsen av utbildning och dess frigörande kraft, som kan härledas till hiphoppionjären Afrika Bambaataas tankar om kunskap som hiphoppens femte element. Inom hiphopkulturen existerar alltså en medvetenhet om vikten av kunskap. En av killarna i Göteborg pratar om vikten av självdisciplin för att kunna skaffa sig nya kunskaper. Han talar om att det kan vara de äldres uppgift inom verksamheten att hjälpa yngre deltagare med läxorna. Han säger att "skolan är nyckeln. Två av de andra ungdomarna från Göteborg talar om hur den rikskända dansaren Freeze för några år sedan började institutionalisera breakdans på Åsa Folkhögskola och hur han med inspiration från Afrika Bambaataa och Zulu Nation i USA började agitera för vikten av kunskap inom breakdansrörelsen i Sverige. Freeze framstår därmed som klassisk folkbildningsagitator och folkbildningsaktivist vilket styrks av tidigare studier där exempel på liknande eldsjälur inom hiphop synliggörs.

Det finns både en respekt för skolan och en tacksamhet över det man lärt sig i skolan även om skolan kan upplevas som "tråkig" av ungdomarna som deltar i verksamheten. Ungdomarna i Jordbro talar om relationen mellan verksamheten och skolan och en av dem säger att "det är lite tråkigt i skolan. Ok, jag säger inte att skolan är dålig för utan skolan hade vi inte kunnat göra Vägen ut. Vi hade inte haft den kunskapen eller kompetensen". En av ungdomarna i Umeå beskriver hur verksamheten stödjer lärandet i skolan och ger som exempel hur han blivit bättre på muntliga framföranden inför klassen tack vare verksamheten. Hiphoppens kompensatoriska funktion stöds av tidigare forskning. Ungdomarna i Umeå talar även om att självförtroendet stärks vilket gynnar deras studier i skolan. En av killarna i Jordbro säger att "Cissi [en av ledarna] brukar hjälpa mig med mina läxor t ex. Jag hade lite problem med mina läxor och läxhjälpen hade stängt. Då kom jag hit och frågade Cissi och fick hjälp". Han bekräftas av en av de andra killarna i Jordbro som säger att "dom hjälper en med allting. Vad som än händer liksom". Det är tydligt att skolan är viktig för honom. I skolan lär han sig om allt från svenska till världsproblem. Kunskaper han sedan använder för att uttrycka sig själv och skriva hiphoplåtar. Med hiphopen som uttrycksmedel aktualiseras sålunda de kunskaper som förmedlas i skolan.

Hiphop om alternativ utbildningsform

Den klassiske filosofen och pedagogen John Dewey menade, för över hundra år sedan i sitt klassiska verk *Demokrati och utbildning*, att utbildning alltid måste vara kontextbunden. Skolan bör alltså ta hänsyn till de specifika omständigheter som råder i det bostadsområde som skolan är belägen i. Samtida W.E. B Du Bois gav uttryck för liknande tankar när han menade att utbildning för afroamerikaner bör utgå från afroamerikaners egen världsbild och inte från det amerikanska majoritetssamhällets eurocentriska syn på samhället. En av ungdomarna i Umeå uttrycker att det finns en annan typ av lärande i verksamheten som skiljer sig från skolan: "I skolan är det ändå vissa ramar du skall följa, typ när du ska sätta upp dina mål. Här kan du liksom i princip göra vad du vill. Du behöver inte styras av någon annan. Du kan sätta upp ett mål, jag ska klara av det här och ingenting kan stoppa mig. Du kan få ditt eget MVG".

Den frihet som finns i verksamheten ställs mot skolans mer inrutade verksamhet. Tanken på att kunna formulera egna målsättningar – som inte begränsas av skolans styrdokument – på egen hand eller tillsammans med de andra i gruppen skapar en frihetskänsla som de gillar och som passar med hiphopkulturen så som de uppfattar den. Verksamheten framstår både som en oas och en frizon från skola. Den fungerar som en motvikt till skola och arbete.

Deltagarna i Borlänge säger att de vill arrangera en hiphopskola. Den ska ha terminer och lektioner, men ändå inte vara som en vanlig skola. Gonzo i Göteborgs dröm är att skapa en formell utbildning där deltagarna parallellt med hiphopaktiviteterna ska kunna skaffa sig formella examina som leder vidare mot högre utbildning. "Jag vill samarbeta med skolan och göra en utbildning där man kan läsa vanliga ämnen inom hiphopakademin", säger Gonzo. Han fortsätter och säger "vi har hela konceptet klart och nu behövs utbildning. För mig är utbildning det starkaste vapnet du kan ha och dessa ungdomar behöver utbildning". Han har diskuterat sin idé med rektorn för SV i Göteborg. "Vi har redan lite särvtux-verksamhet. Tänk om deltagarna kunde få dansa på skoltid, läsa om hiphoppens historia och knyta ihop det med vanliga skolämnen. Vi måste ge dem något mer och jag vill satsa på utbildning", fortsätter Gonzo.

Många av deltagarna i Göteborg är arbetslösa. Gonzo menar att eftersom de ändå tränar breakdans varje dag så det hade varit perfekt för dem att kunna kombinera det med studier. Gonzo menar att också han som folkbildare måste utvecklas och driva det vidare. Han säger att "vi har gjort så mycket redan i hiphopakademin så jag vill gå vidare med att göra det till en formell utbildning". Det kommer skapa jobbtillfällen, fortsätter han, och uttrycker en rädsla för att om det inte något görs så finns det risk för att ungdomarna annars försvinner bort i utanförskap.

Hiphop och fostran

I intervjuerna talas det om vikten av respekt för de äldre vilket även har visat sig i tidigare forskning. Det handlar således inte om respekt i största allmänhet för äldre utan om respekt för den första generationens hiphoppare som idag är i medelåldern. En tjej i Göteborg säger att "det är gamla gubbar som bestämmer". Hon ger uttryck för att man ska lyssna och respektera de äldre men att man ändå kan ha sin egen åsikt. Vidare säger hon att, "oldschool-nissarna" har ett ansvar, för vad de säger och vad de gör för att "kidsen" ser upp till dem som förebilder. "Dessa oldschool-nissar har inte gjort något annat i sina yrkesliv än och dansa, de är väldigt insnövade och har ofta ett väldigt konstigt genusperspektiv", fortsätter hon och uttrycker att de lever i sin lilla bubbla och är väldigt trångsynta, vilket de andra intervjudeltagarna instämmer i. Hon klargör sedan att: "De negativa delarna tar jag inte till mig men om de säger något bra om dansen så tar jag till mig det". Vid fokusgruppintervjun i Göteborg blir sålunda en generationskonflikt synlig när första generationens hiphoppares anspråk på att upprätthålla normer kommer på tal. En kille framhåller att "de dödar ju kulturen genom att hålla på så". En annan säger att de försöker "claima" något som de själva skapade och att de gör det för sin egen vinnings skull. "Bara för att de har minnen för hur det var när hiphopdansen började i USA kan de utnyttja att de var med då" säger han. "Många oldschool-dansare tycker att de yngre ska kunna breakdanshistorien och även kunna "namedroppa" massa namn, säger en annan kritisk röst.

Även i intervjun med Gonzo kommer diskussionen om generation och yngre och äldre upp. I citatet nedan uttrycker Gonzo en föreställning om att dagens ungdomar är mer bortskämda än vad hans egen generation var: "när vi började rappa fanns det inga replokaler. Vi stod på torget och gjorde det utomhus och vi var många som gjorde det och vi fångade in många nya. Det är det som är skönt med hiphop, det är de fattigas språk! Det finns inga rätt och fel, kom som du är" säger Gonzo. Idag är ungdomarna mycket mer bortskämda, de kommer till dukat bord idag, säger Gonzo. På hans tid var man tvungen att söka kunskapen själv. Dansen idag har blivit mycket mer avancerad och därför respekterar inte de yngre de äldre eftersom oldschool-dansen inte är lika tekniskt avancerad. Idag finns det en ny generation hiphoppare som inte har växt upp med 80- och 90-talshiphoppen, säger Gonzo. Den nya generationen dansare har inte följt med hela vägen. Ungdomarna i Sverige missar historien när de bara får 2000-tals-hiphop, fortsätter Gonzo.

Simon som arbetar i verksamheten berättar att det har varit en del stridigheter mellan old school och new school inom verksamheten i Göteborg. En del yngre har inte haft riktigt den respekt som krävs för de äldre, menar han. De yngre pratar illa om äldre aktörer, framhåller han. "De pratar ner de äldre". Han menar vidare att New school är mer avancerat men det kommer någonstans ifrån och de yngre måste respektera de äldre som var med och skapade breakdansen. "De ungdomar som

kommer hit med taskig attityd försöker vi tala med och jag försöker bemöta dem på ett respektfullt vis”, framhåller Simon.

Träning i ansvarstagande och skötsamhet

Fornäs, Lindberg och Sernhede visar hur det informella lärandet i rockbanden utvecklar administrativ förmåga hos ungdomarna som spelar i rockband. Det går att se i till exempel i Umeå hur deltagarna där har utvecklat ett ansvarstagande och att de gärna ser att detta skulle kunna utvecklas ännu mer. De uttrycker en önskan att själva få ta mer ansvar för verksamheten, till exempel beträffande lokalernas utformning och utseende, och att de även skulle kunna få ökad tillgång till lokalerna för att kunna träffas och träna oftare. Det märks tydligt att det finns en ambition att ta ansvar för verksamheten. Marcus i Borlänge säger att de lär sig att fixa grejer och ta ansvar: ordna med frakt, passa tider på olika platser, sköta kontakter med festivalarrangörer. Vid tiden för intervjun med ungdomarna i Borlänge var de mitt uppe i att arrangera ett eget event på fritidsgården Jax. De skulle boka den hypade Hiphopgruppen Labyrinth från Uppsala. Man hade också bjudit en Unity-grupp från Jordbro. För att möjliggöra detta gick man runt och ordnade sponsorer. ICA ställde upp med mat och det lokala bostadsbolaget Tunabyggen och Borlänge Energi sponsrade med pengar till alla resor. Dansarna ordnade sponsor för matta. Ungdomarna tog även kontakt med Brandmyndigheten för att få upp skyltar för nödutgångar och max antal personer. En av deltagarna i Borlänge säger att ”vi är nya på det. Mycket man inte förstår direkt, utan man måste lära sig det”.

Det går att se i empirin hur verksamheterna genomför ett slags skötsamhetsträning vilket kan ses som i enlighet med nordisk folkbildningstradition. Folkbildning har under de senaste hundra åren använts för att ”disciplinera folket” där gamla vanor ska ersättas med bildning, till exempel inom nykterhetsrörelsen. Larsson hävdar att folkbildning är att tämja folket, men att denna disciplinering sker utan tvång. Han skriver att folkbildning innebär ”avsiktliga arrangemang för att åstadkomma lärande” där val av innehåll och deltagare ”befrämjar social inläring”. Han fortsätter med att kalla folkbildning för disciplinering av det vilda och därför framstår det, i hans tolkning, som ett reformistiskt projekt. Det går att se hur hiphopverksamheterna i Unity harmonierar med den skötsamhetskultur som är en del av den skandinaviska folkbildningstraditionen.

Exempelvis upprättas ett slags skötsamhetskontrakt med deltagarna på flera orter. Ungdomarna i Umeå har exempelvis skrivit på ett kontrakt där de – för att vara med i verksamheten – förbinder sig att sköta skola eller arbete. Detta har varit ett krav från deras ledare som menar att detta är viktigt för att både verksamhet och skola eller arbete skall fungera och för att man skall kunna få föräldrarnas förtroende. Detta är något som Hermes i Umeå tycker är viktigt, samtidigt som han

poängterar att det centrala är att leda ungdomarna bort från ett destruktivt levnadssätt och skapa en stabil tillvaro med hjälp av verksamheten.

De flesta regler i Malmöverksamheten handlar enligt ledaren Melinda om "sunt förnuft." Man ska ta hänsyn till andra, undvika skadegörelse etc. Det är viktigt så att verksamheten kan fortsätta att fungera. "Om lokalerna förstörs eller används för t.ex. droger kan vi inte fortsätta med verksamheten. Därför måste det finnas en viss del regler också." Som cirkelledare har alla deltagare i Malmö ansvar för nyckeln, närvarolistan etc. och är den första kontaktpersonen för de ansvariga. De kommunicerar alla nyheter vidare till gruppens medlemmar och ska se till att reglerna följs. På cirkelledarmöten – tills nu har det bara funnits ett – pratar Melinda med alla cirkelledare om folkbildning och är öppen för deras frågor. Första gången deltagarna kom till verksamheten i Malmö fick de skriva under ett kontrakt och fick en kort genomgång av lokalerna och reglerna. En av ungdomarna tyckte att det var lite mycket regler även om han tycker att de är nödvändiga och han tog sig några dagar att läsa igenom alla. I Jordbro säger en av ungdomarna; "vi har ju regler här, inte lagar, men regler som man ska följa. Att hålla det rent. Som med pantburkarna, man kan lämna dom där så vi kan panta dom. Det går ju bara plus till oss. Men det finns vissa som kommer hit och börjar tjafsa".

Det talas även om att struktur disciplinerar till exempel i Jordbroverksamheten. En av killarna säger:

'Strukturen är väldigt viktig för dom. Dom ser att dom utvecklas under sina tre timmar [i studion]. Säg att dom har tre timmar studiotid onsdagskvällar. Då måste de köra hemma två kvällar innan och förbereda texter, och arbeta med låtar. Så att när dom kommer till studion har dom fokus bara på det och inspelningsbiten. Så det är en bra struktur och dom kan själva höra skillnaden från låt ett till den senaste låten.'

Även i Göteborg talas det om strukturens disciplinerande funktion. En kille talar om att breakdansen ger struktur i tillvaron vilket de unga med sociala svårigheter särskilt behöver. Gonzo och Simon talar båda om hiphop som ett effektivt verktyg för att nå unga med svårigheter vilket leder till att självbildningsprocesser startar hos deltagarna. En kille i Göteborg talar om hur man utmanar sig själv och övervinner scenskräck genom dansen. Det framgår en bild i intervjuerna av att hiphopdansen disciplinerar, vilket får mig att tänka på andra aktiviteter som till exempel boxning som kan få samma funktion i socialt belastade områden.

Viss kritik mot skötsamhetskulturen går att skönja. En tjej i Malmö tycker att det är lite mycket med reglerna. Man får mycket ansvar men det är små detaljer som är onödiga så som till exempel att det alltid ska vara tre stycken som deltar. Detta uppfattas som krångligt då det bara finns fyra

medlemmar i hennes grupp. En av killarna håller med om detta även om båda förstår att det krävs för att Kulturhuset ska kunna få bidrag till verksamheten. Det är tydligt att verksamheten tar på sig uppgiften att fostra deltagarna gällande normer och sociala regler. I Jordbro finns det regler och förhållningssätt att följa. Som att ta av sig skorna och att placera pantburkarna på ett speciellt ställe så att de sedan kan samlas ihop för pantning. Och att man inte kan bete sig hur som helst, tjafsa, hetsa eller "skojbråka". Om någon ändå går utanför ramarna för det som är tillåtet finns det ledare på plats som säger till.

Hiphop och ledarskap

I sin bok Rap(p) i kåften beskriver Söderman en pedagogisk lärjungemodell som återfinns inom hiphopkulturen både i USA och i Sverige. Hiphoppedagoger som Toni Blackman i New York och Behrang Miri i Malmö tränar ungdomar till att axla ledarrollen inom hiphopverksamheten. Pamodou i Jordbro berättar att detta också är själva tanken, att de äldre ska ta ansvar och vara förebilder:

"Vi försöker få in i dom äldre att 'ni är ansvariga'. Och vissa yngre får vara ansvariga vissa dagar bara så att dom får testa det. Dom får komma in och sitta här och vara studiotekniker. Men främst att dom äldre ska vara ansvariga för många av dom har varit här längst liksom, så det blir automatiskt. 'Ni har ansvar gentemot dom yngre, se till att sätta ribban där den var satt när ni kom in här. Gör ingenting som jag inte skulle göra' brukar jag säga. 'Föregå med gott exempel'. För dom tar efter dom också märker man."

Att vara med i styrelsen kan således fungera som en sporre för verksamhetens deltagare att sköta sig, ta ansvar för verksamheten och visa respekt för varandra. Ungdomarna är på så vis fullt delaktiga i de beslut som styr verksamheten och lär sig därigenom demokratiska förhållningssätt och spelregler. Pamodou i Jordbro bekräftar också att det är vad som avses med styrelseformen: Dom som visar framfötterna, dom får styra stället. Dom får mer eller mindre bossa över stället. Och det får effekter liksom, som *en kille* liksom. Han sa 'shit, jag är viktig. Jag kan inte bara bete mig hur som helst'. Och *någon* tänker att jag vill också vara viktig. Och *någon annan* tänker att 'shit, Cissi jobbar här, då kan jag också jobba här'. Så det är sunt förnuft som gör det. Och att ta ansvar och vara ansvarsfull.

Marcus i Borlänge ser det som sin uppgift att identifiera personer som kan utbildas till cirkelledare som i sin tur skapar grupper, vilket också är exempel på verksamheternas lärjungastrategier. Alla de fem intervjuade i verksamheten i Borlänge har gått en cirkelledarutbildning och leder olika grupper. De vill vara förebilder för andra unga i området. En av dem är uppvuxen med kriminella föräldrar och släktingar och vill hjälpa andra att komma ur sådant. En annan av dem har själv varit en "värsting"

och är ökad i området. Detta gamla rykte gör att han framstår som trovärdig när han idag vill engagera andra ungdomar i området, säger Marcus.

I verksamheten i Jordbro förtydligas också betydelsen av att ledarna är på plats och jobbar så nära deltagarna. Om ledarna inte varit verksamma så nära ungdomarna hade de inte kunnat se dem och lyfta fram dem som sköter sig. Närvaron av vuxna blir således central för att verksamheten ska kunna fungera. Samtidigt får ungdomarna också en mer positiv bild av ledarna eftersom de får mer kunskap om var de kommer ifrån och vad de vill. En kille i Jordbro säger att han ser "ledarna som vanliga musiker. Jag lär mig från dom. Och jag tar feedback från dom, jag lär mig att göra om för att få det låta bättre i studion. För jag vet att dom är äldre och dom vet hur det ska vara".

Ungdomarna i Jordbro säger att det är de deltagare som "visar framfötterna" som får vara med i styrelsen. Det är således ett förtroendeuppdrag. En kille säger att "vi har haft styrelsen i kanske ett år nu. Så nu ska vi ta in flera och kanske byta ut några. För vi ser många ambitiösa som verkligen är väldigt driftiga och som tar initiativ och så" Att de ungdomar som "visar framfötterna" får vara med i styrelsen och fatta viktiga beslut skapar även en medvetenhet kring verksamheten som helhet, hur den är organiserad och vad som behövs för att den ska fungera och gå runt. Ungdomarna förklarade bland annat att läskburkarna ska samlas på ett specifikt ställe så att de lätt kunde samlas ihop och pantas vilket ger ett litet extra bidrag till verksamhetens gemensamma kassa. De berättar också att de försöker få in stödmedlemmar som betalar 50 kr per år och då får en t-shirt och får vara med "i en riktigt skön familj." Ungdomarna uttrycker således ett ansvar också för verksamhetens ekonomiska situation. En av dem säger:

"Dom där 50 lägger vi ju på vårt sparkonto. Så om någonting av det här går sönder, då går vi nästa dag och köper nytt. Men det bli jobbigare om vi inte har dom där pengarna och måste söka för det. Då måste vi stänga ner studion i en månad och då saktar vi ner för väldigt många."

Hiphop, socialt kapital och lärande

I studien har flera intressanta resultat framkommit.

- För det första framstår projektledarnas sociala kapital som viktiga för verksamheternas framgång. Det ligger flera aspekter i detta såsom deras personliga nätverk i lokalsamhället, deras nätverk inom musik- och danslivet samt deras subkulturella kapital inom hiphopscenen.
- För det andra framgår att verksamheterna både genererar ett anknytande social kapital som skapar tillit och gemenskap inom grupperna, men också ett överbryggande socialt kapital som till exempel beträffande ålder, kön, etnicitet och geografisk hemvist. Det senare innebär att ungdomarna får ett större socialt nätverk en större potential för nya möjligheter i livet. Det överbryggande sociala kapitalet bidrar också till att öka tilliten i samhället i generell mening.
- För det tredje stödjer verksamheten informellt lärande som befrämjar självförtroende, interkulturell kompetens, administrativ kompetens samt träning i ledarskap och föreningsliv. Resultaten pekar på att det informella lärande som sker även har en stödjande funktion för skola och utbildning. Verksamheten genomsyras av en holistiska lärandeideal vilket stödjer enskilda individers livslånga lärande vilket kan starta individuella bildningsresor.

Utifrån studiens resultat kan vi ringa in några viktiga frågor för den fortsatta verksamhetsutvecklingen inom Unity:

- Som vi sett är projektledarna nyckelfigurer för en fungerande verksamhet. Hur kan SV förebygga att den kompetens och de nätverk som projektledarna besitter inte försvinner med dessa om de slutar? Ett sätt att minimera detta är att inte bygga verksamheter utifrån en enstaka person utan att organisera den genom att låta flera dela på ansvaret. Ur ett kortsiktigt perspektiv kan detta verka som ett ineffektivt och kostsamt sätt att bedriva verksamheten, men i ett längre perspektiv innebär det att det finns en hållbar kontinuitet som innebär effektivitet och kostnadsbesparingar.
- Nära förbundet med ovanstående är frågan om hur man ska ta till vara och dokumentera kunskaper och erfarenheter. Detta är en viktig förutsättning för att stödja verksamhetens utveckling i stort, men också för de enskilda deltagarnas progression i sitt lärande. Ett sätt att göra detta är att avsätta tid och resurser för reflektion över den egna verksamheten. Det handlar kanske inte så mycket om att skriva verksamhetsberättelser som visar upp

verksamhetens bästa sidor, utan snarare om att dokumentera effektiva lösningar på problem som på olika sätt uppkommer i verksamhetens vardag. I detta sammanhang kan det vara till fördel att bjuda in externa utvärderare och forskare.

- Vilka utvecklingsmöjligheter av verksamheten ser ungdomarna? I Göteborg dominerar dansen verksamheten och ungdomarna där önskar att de andra tre elementen inom hiphop (rapping, deejaying och graffiti) skulle vara mer synliga. Det kan således bero på att vissa av elementen som till exempel dansen är lättare att organisera i studiecirkelform. Ledarnas personliga intresse och kunskap i något av elementen kan också medföra dominans i något av elementen. För att kunna utveckla verksamheten i den riktning ungdomarna i studien önskar, behöver ledarna bli bättre på att rekrytera andra ungdomar med den kompetens som krävs för att sätta igång verksamhet inom de andra elementen. I de verksamheter där dansen dominerar, uttrycker ungdomarna även en önskan om omklädningsrum och duschmöjligheter eftersom dansen är mycket fysiskt krävande och har många likheter med traditionellt gympapass. Ungdomarna efterlyser även fler tävlingar och arrangemang för att det ska finnas något att träna inför. Unity, som skulle kunna utvecklas mot att bli ett tydligare nationellt nätverk, hade kunnat samordna fler tävlingar och arrangemang. Ansvar för dessa arrangemang skulle kunna växla mellan de olika orterna. Här har också SV ett ansvar för att stödja Unitys utveckling till ett väl samordnat och fungerande nationellt nätverk.
- Hur ska verksamheten balansera ordning och regler med estetisk kreativitet? I enlighet med skandinavisk folkbildningstradition genomsyras verksamheten av en skötsamhetskultur. Denna skötsamhetskultur medför struktur och ordning för en del av ungdomarna vilket även påverkar deras skolgång positivt. I studien framkommer även inslag av estetisk censur (Jordbro), vilket får konsekvensen att ungdomarna inte har full frihet att skriva vilka texter de själva vill. Det finns även inslag av så kallade "skötsamhetskontrakt" inom verksamheterna. Här är det viktigt att de ansvariga för verksamheten reflekterar och diskuterar den befintliga skötsamhetskulturen och dess eventuella förtjänster och begränsningar av de fria konstnärliga uttrycken. Det finns risker med att allt för mycket fokus på regler och skötsamhet leder till att ungdomarnas estetiska kreativitet kraftigt hämmas.
- Hur kan verksamheten utveckla sin relation till skolan? De former av lärande som ungdomarna i studien talar om förhåller sig till skola och utbildning. Verksamheten stödjer skolan i form av att äldre ungdomar hjälper yngre med läxorna och deltagarna beskriver hur

de har fått bättre självförtroende genom verksamheten vilket syns i skolan. Bland ledarna, som till exempel i Göteborg, uttrycks en önskan om att utveckla verksamheten till mer skolliknande former. Det talas om en kris för svensk skola, kanske kan självvalda verksamheter som i fallet med Unity-projekten generera ny kunskap som kan utveckla skolan. Det finns inslag av fostran i det lärande som sker i verksamheten. Yngre förväntas respektera de äldre och ungdomarna talar om ett slags interkulturell kompetens som utvecklas hos deltagarna. Vidare stimulerar verksamheten administrativa förmågor hos deltagarna vilket kan bli värdefull kunskap och kompetens hos deltagarna i framtida yrkesliv. Det sker även ledarskapsträning och viktiga generella föreningskunskaper tränas i verksamheten vilket kan bli mycket användbara för ungdomarna i framtida föreningsliv.

Studien har genererat flera viktiga frågor för fördjupad forskning.

- På ett övergripande plan är sambandet mellan socialt kapital och lärande intressant. Detta har tre dimensioner. För det första handlar det om på vilket sätt socialt kapital skapar möjligheter för lärande. För det andra om hur man lär sig att skapa socialt kapital genom att nätverka. För det tredje handlar det om i vilken utsträckning socialt kapital övar inflytande över personligt lärande med struktur, disciplin och ambition.
- Denna studie har i hög grad baserats på "talet om" verksamheten. Det vore intressant att fördjupa förståelsen genom att bedriva etnografi på någon/några av orterna. Detta skulle innebära att vi som forskare "hänger" med ungdomarna under en längre tidsperiod (deltar i verksamheten under några veckors tid) för att kunna observera och dokumentera (genom videofilmning) hur verksamheten tar sig uttryck. Det handlar om att synliggöra sociala kapitalet och lärandet i praktiken.